

Kampen om sandheden

En anmeldelse af den omstridte film
Det Gyldne Kompas, der bygger
på Philip Pullman's trilogi med
fællestitlen *His Dark Materials*

Af Birgit Stephenson¹

Da den gode panserbjørn *Lorek* vinder over den onde bjørn *Lofur* i et drabeligt slag, lyder der begejstrede udråb fra de tilstedeværende børn ved matinéen. Det er lørdag, og jeg er inde og se fantasifilmen *Det Gyldne Kompas*. Men da børn og voksne efter 2¼ time gør sig fri af fiktionen, tager de et ringe udbytte med hjem. Intensiteten, spændingen og en spektakulær billedside med tilhørende forrygende musikscore holder opmærksomheden fanget filmen igennem. Sammensuriet af visuelle og lydlige effekter efterlader dog skuffende hurtigt et tomrum, mens man haster ud i decembermørket.

Der er ellers ikke mangel på tankegods i filmens litterære ophav henvendt til børn og unge, romantrilogien med fællestitlen *His Dark Materials* af briteren *Philip Pullman*. Alle tre bøger er udkommet på dansk under fællestitlen *Det Gyldne Kompas*, som består af romanen af samme navn, den efterfølgende *Skyggernes Kniv*, og endelig *Ravkikkerten*. (For at ikke at gøre det mindre forvirrende, hedder den britiske udgave af romanforlægget til filmen *Northern Lights*, mens den på amerikansk hedder *The Golden Compass*). Grundlæggende behandler romanerne livets store temaer såsom liv og død, kærlighed, venskab, troskab, ondskab og moral, som disse opleves af trilogiens hovedfigur, et 12-årigt pigebarn på overgangen til sit ungdoms- og voksenliv.

Romantrilogien bevæger sig inden for fantasigenren og fremtryller et imaginært og overnaturligt univers, som i virkelighedens verden har afstedkommet nogen kontrovers, ikke mindst fra religiøse kredse. Det skyldes romanernes teologiske systematik og den store krig i Himlen med Guds død som facit, hvormed serien afslutter. Forfatteren har da også åbent erklæret sin religiøse skepsis, og han er tilmed æresmedlem af et ateistisk selskab i England. Reaktionen fra katolsk side på filmversionen af *Det Gyldne Kompas* har været mangeartede, spændende fra udsagn om, at den er "intelligent og veldrejet underholdning",² til advarsler om, at filmen forsøger at "sælge børn ateisme".³

¹ Birgit Stephenson er cand.mag. og oversætter.

² US Conference of Catholic Bishops, refereret i Washington Post, 30. november 2007.

³ Catholic League for Religious and Civil Rights, refereret i Washington Post, 30. november 2007.

Faktisk er henvisninger til gudstro og religionskritik så og sige fraværende i filmen, bortset fra henkastede bemærkninger om kætteri og en kommende kamp om menneskets frie vilje. Disse replikker udtales af medlemmer af en altdominerende organisation ved navn *Magisteriet*,⁴ som i filmens univers har ændret ideologi i forhold til romanernes kirkelige antagonist af samme navn. Det autoritære og repressive Magisterium fremstilles i filmen som værende politisk snarere end religiøst, og det har en skummel og uhyggelig agenda: at kontrollere alt og alle. I omformningen fra roman til film har man, ifølge filmens instruktør *Chris Weitz*, bestræbt sig på at tilskrive Magisteriet et mere utydeligt, men også mere rummeligt, spektrum af betydninger.⁵ Nogen har udlagt denne nedtoning i forhold til Pullman's roman som en tandløs overgivelse til filmindustriens krav om ikke at krænke religiøse følelser; andre igen har insisteret på at projicere romanens religionskritik over på filmen og dermed fastholde deres indvendinger.

Der er ikke megen humor eller lethed i *Det Gyldne Kompas*. Vi befinder os i en ubarmhjertig verden, karakteriseret ved altings uforudselighed. Det er en parallelverden til vor egen, et koldt og mærkværdigt kosmos sprængfyldt med sære skabninger, aparte transportmidler og ubehagelige mennesker. Her hjælper ingen kære mor, børn må lære at hjælpe sig selv. Det er *Alice i Eventyrland* for det 21. århundrede, gennemført ved hjælp af computermanipulation og *special effects*. Eller filmen er, om man vil, første del af et dystert epos, som før eller siden – når de to næste film er færdiggjort – sandsynligvis slutter med udkæmpelsen af en stor krig i Himlen.

Filmens heltinde, den kvikke og modige *Lyra Belacqua*, har som alle andre mennesker i denne parallelverden en følgesvend i form af et dyr, en såkaldt *daimon*, der repræsenterer sjælen, og som hun kan tale med. Inden for filmens præmisser skifter børns daimon hele tiden form efter omstændighederne, hvorimod de voksnes sjæle har fundet deres endelige dyregestalt. Agenterne fra Magisteriet har som projekt at fange de ubefæstede børnesjæle, inden de formes. Børn kidnappes derfor af disse agenter, kaldet *snappere*, og bortføres til arktiske egne såsom *Svalbard*, hvor de med magt skilles fra deres daimoner i en bizar og smertelig fysisk proces. Således erhverver Magisteriet magt over børnene og kan forme og ensrette dem i harmoni med organisationens skumle, totalitære planer for verden.

Det bliver den forældreløse Lyras opgave at opspore og befri de tilfangetagne børn, indbefattet hendes egen nære ven *Will*. På et forunderligt moderne, men også arkaisk luftskib rejser hun mod nord, bort fra sit hjem i Oxford, i følgeskab med den skønne, men falske *fru Coulter*. Med sig har Lyra et instrument kaldet et alethiometer,⁶ et af de sidste, der findes i verden. Det er et sandhedskompass, som repræsenterer en objektiv, videnskabelig sandhed, i modsætning til Magisteriets dekreterede sandhed. Kompasset overdrages hende af rektor på det kollegium, hvor hun indtil nu har tilbragt sin barndom. Hvis Lyra kan lære at læse alethiometeret, vil hun kunne få svar på alle spørgsmål om mennesker og verden – og det lærer hun naturligvis inden længe. Blandt de sandheder, som afdækkes på hendes rejse, er spørgsmålet om *støvets* natur. Støv har i dette univers en særlig rolle som mystiske elementarpartikler. Derfor har Lyras onkel, *Lord Asriel*, emnet som forskningsfelt. Det endelige mål for hans forskning går dog langt videre, nemlig til at bryde igennem til andre parallelverdener. Vores for eksempel.

Som i de bedste eventyr skal Lyra så grueligt mange prøvelser igennem, og hun møder mange modstandere, men også mange hjælpere på sin færd, inden hendes opgave er fuldført. Undervejs træffer hun skrækindjagende panserbjørne, smukke flyvende hekse, de overtroiske men hjælpsomme jyske folk, de besynderlige samojede-folk, afskyelige metalliske spionbier, diverse slemme snappere og en hjælpsom luftballonskipper. Lyra afslører fru Coulters sande karakter, aflæser støvets natur, og overvinder alskens farer og ondskab – sådan som man kan forvente det i en udviklingshistorie over-

⁴ Magisteriet (magisterium) er den fagteologiske betegnelse for en kirkes læremyndighed

⁵ Jyllandsposten, 17. oktober 2007.

⁶ Af det græske ord *alèteia*: sandhed.

sat til det store hvide lærred. Hun opdager tilmed, hvem hendes rigtige forældre er, skønt man som publikum sidder tilbage med en betydelig tvivl derom.

Alt foregår i et hastigt tempo. På et par timer skal der fortælles en historie, som er kompleks, og hvor personerne skal introduceres og karakteriseres i en rivende fart. Man går utvivlsomt til filmen på en anderledes måde, hvis man i forvejen har læst bogen, end hvis man ikke har læst den. Det havde denne anmelder ikke, og filmen måtte derfor stå sin prøve alene, uden at jeg som tilskuer læste romanen ind i filmen. Plottet er opfindsomt og vidner om, at Philip Pullman er en fortæller af format, som mestrer at tryllebinde børn. Og filmens egentlige målgruppe er børn.

Jeg var vidne til, at de mange børn i biografsalen levede sig gevaldigt ind i handlingen, og at nogle af dem blev skræmt af voldscenerne og den overvældende lyd. I alt fald svarede en 10-årig pige, da jeg efter forevisningen spurgte hende ud, at jo, hun blev lidt bange. De begejstrede udråb fra det yngre publikum under filmens højdepunkter tyder på, at børnene udmærket forstod den grundlæggende kamp mellem de gode og de onde; men jeg gætter også på, at den dybere problematik, som nogle tilskriver filmen, gik hen over hovederne på dem. Med andre ord: *Det Gyldne Kompass* er en underholdende, men næppe undergravende film.

FAKTA

Instruktør: *Chris Weitz*.

Manuskript: Philip Pullman og Chris Weitz.

Spillere: *Dakota Blue Richards, Nicole Kidman, Daniel Craig, Derek Jacoby, Eva Green, Tom Courtney, Sam Elliott, Jim Carter*.

Længde: 113 minutter.

Budget: US\$ 150.000.000

Danske Tekster: *Helle Schou Kristiansen*

I Europa er filmen tilladt fra 10/11 år og i engelsktalende lande fra 13 år.

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk